

Ça s'appelle une invention!

Przejście od fonemu do grafemu na przykładzie francuskiej spółgłoski [s]

DOI: 10.47050/jows.2024.4.75-84

Jednym z wyzwań dydaktyki języka francuskiego jako obcego jest zoptymalizowanie procesu przyswajania rozbieżności między wymową a zapisem ortograficznym.

Autor, na przykładzie spółgłoski [s], ukazuje złożoność relacji fonogramicznych we współczesnej francuszczyźnie. Artykuł zawiera szczegółową analizę fonogramów odpowiadających graficznej reprezentacji fonemu [s] oraz propozycje ćwiczeń wspomagających progresywne opanowanie poprawnej pisowni w języku obcym.

Złożoność systemów fonetycznego i ortograficznego języka francuskiego jest przyczyną częstych trudności i niepowodzeń w przyswajaniu poprawnej wymowy oraz pisowni przez polskiego ucznia. Wiele razy można usłyszeć obiegową opinię, że w tym języku „całkiem inaczej się pisze, niż słyszy i wymawia”. Prawie wszystkie głoski we współczesnej francuszczyźnie mogą być zapisywane przy użyciu różnych znaków graficznych. Wynika to z przemian ewolucyjnych, które dokonały się w języku na przestrzeni wielu wieków. Dotyczy to zarówno samogłosek, spółgłosek, jak i trzech półsamogłosek. I chociaż w systemie ortograficznym języka francuskiego obowiązują w przeważającym stopniu zasady pisma fonetyczno-alfabetycznego, to przyjęty sposób utrwalania mowy nie spełnia jego podstawowych wymogów, które można sprowadzić do trzech punktów (Gniadek 1979):

- ➔ tej samej głosce odpowiada zawsze ten sam znak graficzny,
- ➔ ten sam znak graficzny nie może mieć różnych realizacji fonicznych,
- ➔ nie ma znaków graficznych, które nie posiadają odpowiedników fonicznych.

W języku ojczystym polskiego ucznia również łatwo odnotujemy rozbieżności pomiędzy mową a pismem. Przekonują się o tym zarówno obcokrajowcy poznający nasz język, jak i rodzimi użytkownicy polszczyzny. Dość liczne błędy ortograficzne popełniane nie tylko podczas dyktand, lecz także w swobodnych wypowiedziach pisemnych, w komunikatach utrwalonych w komunikacji realnej i wirtualnej są tego najlepszym dowodem.

W obu językach z łatwością odnajdziemy przykłady takich rozbieżności fonograficznych, które utrudniają poprawne opanowanie kompetencji ortograficznej, zwłaszcza w obszarze tzw. ortografii użytkowej, czyli poprawnego zapisu słów w ich podstawowej formie.

Na przykład głoska [k] może być notowana w języku polskim przy użyciu grafemu „k” oraz grafemu „g”, zwłaszcza w wygłosie.

[stuk] > stuk : stóg

[buk] > buk : bóg

W pożyczkach językowych głoska [k] może być zapisywana przy użyciu grafemu „c”.

Kanada > Canada

kakao > cacao

klub > club (night club)

koka > coca

kargo > cargo

W języku francuskim głoska [k] może mieć jeszcze więcej realizacji graficznych, oto kilka z nich:

c > *cas, actuel, lac*

cc > *accompagner, baccalauréat, occasion*

ch > *chlore, choléra, orchestre*

q > *coq, cinq, FAQ*

qu > *cinquième, quant, quinze*

que > *Belgique, cirque, chèque*

cqu > *acquérir, becqueter, grecque*

k > *karaté, kayak, anorak*

ck > *pickpocket, bifteck, ticket*

Podobnie jest z głoską [s], która w zapisie wyrazów może przyjmować różne warianty graficzne. W języku polskim w wyrazach, w których w wygłosie słyszymy [s] mamy „s”: *awans, bas, las, wirus* lub „z”: *arbuz, gaz, gruz, luz*.

W języku francuskim kwestia zapisu głoski [s] jest o wiele bardziej skomplikowana niż w języku polskim, a ponieważ ortografia spółgłosek jest często pomijana w materiałach do nauczania języka francuskiego jako obcego, stąd pomysł tego opracowania, które pozwoli przybliżyć i usystematyzować relacje fonogramiczne w obrębie spółgłoski [s].

Artykuł ten jest uzupełnieniem wcześniejszej publikacji na łamach czasopisma „Języki Obce w Szkole” (Gajos 2023), w którym omówiłem zasady czytania i wymowy spółgłoski [s] w języku francuskim. Zmieniając perspektywę analizy i wychodząc od tekstu mówionego do jego zapisu graficznego, prześledzimy zawiłości ortograficzne związane z możliwymi wariantami realizacji ortograficznej spółgłoski [s].

Oprócz części analitycznej artykuł zawiera także propozycje ćwiczeń ułatwiających opanowanie relacji fonogramicznych w obrębie spółgłoski [s] w procesie nauczania i uczenia się języka francuskiego jako języka obcego.

Skąd różnice pomiędzy mową a pismem?

Relacje między realizacją foniczną słowa a jego reprezentacją graficzną są bardzo złożone, zwłaszcza w języku francuskim. Współczesna ortografia języka francuskiego odzwierciedla bowiem jej stan z przełomu XVIII i XIX wieku. O wpływie języka pisanego na wymowę i odwrotnie pisała w ujęciu diachronicznym i synchronicznym Chantal Rittaud-Hutinet (2022) w jednej ze swoich ostatnich publikacji poświęconej zawiłościom współczesnej francuszczyzny. Chociaż francuski system ortograficzny opiera się w dużym stopniu na zasadzie zapisu fonogramicznego (Catach 1992), to w większości wyrazów utrzymała się pisownia wynikająca z zasady etymologiczno-historycznej, która sprawia, że słowoforma graficzna jednostki leksykalnej odbiega znacząco od jej brzmienia, a w jej zapisie występują pojedyncze grafemy lub grupy liter, które występowały w etymonach, czyli w jednostkach leksykalnych stanowiących ich bazę etymologiczną. Rozwój języka pisanego nie nadążał za zmianami zachodzącymi w mowie, dlatego też współczesny zapis ortograficzny tak bardzo różni się od form fonicznych wyrazów i jest jednym z najczęstszych źródeł trudności i niepowodzeń w nabywaniu kompetencji ortograficznej w procesie nauczania/uczenia się języka francuskiego.

Tym możemy na przykład wytłumaczyć obecność niewymawianych „p” i „s” w wyrazie *temps* pochodzącym od łacińskiego wyrazu *tempus*, w którym każda litera miała swój ekwiwalent foniczny [tempus]. Podobnie jest z wyrazami, w których słyszymy [s], natomiast w piśmowni zamiast „s” mamy grafem złożony „sc”. Wynika to z obecności „-c” w etymonie. Oto kilka takich przykładów:

łac. *ascensium* > *ascenseur*

łac. *descendere* > *descendre*

łac. *scena* > *scène*

łac. *scientia* > *science*
 łac. *scepticus* > *sceptique*

Nawet pobieżne poznanie uwarunkowań etymologicznych może pomóc lepiej zrozumieć relacje fonogramiczne zachodzące pomiędzy głoską [s], występującą w fonicznych formach słów, a grafemami, które są używane do jej transkrypcji w graficznym zapisie jednostek leksykalnych.

Co widzimy, gdy w wyrazach francuskich słyszymy [s]?

Grafem S

Podobnie jak fonem [k], o którym wspomniano we wstępie tego artykułu, francuski konsonant [s] może mieć kilka różnych wariantów graficznych. Będą one przedmiotem analizy zarówno w aspekcie językoznawczym, jak i glottodydaktycznym.

Podstawowym grafemem, który transkrybuje spółgłoskę [s] w języku francuskim jest „s”, które posiada wartość fonogramiczną. Fonogram „s” może występować we wszystkich pozycjach w jednostce leksykalnej: na początku, w środku i na końcu wyrazu. Jego częstotliwość występowania wg Niny Catach (1992: 161) to około 50% słów we współczesnej francuszczyźnie.

S POCZĄTKOWE (NAGŁOSOWE)	S WEWNATRZWyRAZOWE	S KOŃCOWE (WYGŁOSOWE/WYMAWIANE)
<i>saint</i>	<i>Australie</i>	<i>Agnès</i>
<i>salut</i>	<i>bouleverser</i>	<i>atlas</i>
<i>sans</i>	<i>chanson</i>	<i>bus</i>
<i>scandale</i>	<i>danser</i>	<i>cactus</i>
<i>séjour</i>	<i>élastique</i>	<i>Carlos</i>
<i>sentir</i>	<i>Gaston</i>	<i>fil</i>
<i>serviette</i>	<i>liste</i>	<i>gratos</i>
<i>siège</i>	<i>masculin</i>	<i>hélas</i>
<i>ski</i>	<i>obstacle</i>	<i>ibis</i>
<i>son</i>	<i>pension</i>	<i>jadis</i>
<i>sortir</i>	<i>question</i>	<i>mais</i>
<i>sourire</i>	<i>responsable</i>	<i>mars</i>
<i>sphère</i>	<i>resto</i>	<i>ours</i>
<i>sport</i>	<i>satisfait</i>	<i>pénis</i>
<i>squelette</i>	<i>sensible</i>	<i>tennis</i>
<i>stylo</i>	<i>téléspectateur</i>	<i>terminus</i>
<i>sur</i>	<i>tension</i>	<i>vis</i>
<i>syllabe</i>	<i>version</i>	<i>virus</i>
<i>sympathique</i>	<i>zeste</i>	<i>Zeus</i>

„S” inicjalne występuje zarówno przed samogłoskami ustnymi i nosowymi, jak i przed spółgłoskami. Wewnątrz wyrazu [s] notowane jest przez grafem „s” w otoczeniu przynajmniej jednej innej spółgłoski graficznej, poprzedzającej bądź następującej. Głoska [s] tylko w niewielkiej liczbie słów francuskich notowana jest na końcu wyrazu przez grafem prosty „s”. Lista najpopularniejszych z nich znajduje się w trzeciej kolumnie tabeli.

Gdyby nie uwarunkowania etymologiczne grafem „s” mógłby posłużyć do zapisu fonemu [s] we wszystkich przypadkach, upraszczając znacznie w ten sposób przechodzenie od języka mówionego do języka pisanego. Uproszczenie to możemy obserwować już od dłuższego czasu w języku internautów (franc. *cyberlangue*), którego opisu dokonała między innymi Aurélie Dejond (2002). Francuska cybermowa pozwala na zapis wypowiedzi zgodny z jej realizacją foniczną. Tym samym [s] będzie w większości przypadków notowane przez „s”, tak jak [k] przez „k” itd.

Grafem SS

Zgodnie z zasadami pisowni przyjętymi i usankcjonowanymi przez Akademię Francuską oraz kolejnych reformatorów współczesnej ortografii języka francuskiego (Thimonnier 1970; Gak 1976; Léon 1976; Goosse 1991; Beaume 1994) w pozycji międzysamogłoskowej, wewnątrz

wyrazu grafem prosty „s” zastępowany jest przez grafem złożony „ss” dla zachowania wymowy [s]. Przypomnijmy, że pojedyncze „s” pomiędzy dwiema samogłoskami graficznymi wymawiane jest jak [z]: *case, rose, poser, vase* itd.

Na podstawie badań Niny Catach (1992) wiemy, że grafem „ss” występuje w około 19% wyrazów, co razem z grafem podstawowym „s” stanowi 69% wszystkich słów francuskich, w których słyszymy [s]. Poniższa tabela zawiera dwie kategorie wyrazów z podwójnym „-ss”: słowa, w których podwojone „-ss” ma wyłącznie charakter fonogramiczny, oraz takie, w których „-ss” pełni dodatkowo funkcję morfogramiczną i wskazuje na rodzaj gramatyczny rzeczownika bądź przymiotnika.

-SS JAKO FONOGRAM	-SS JAKO MORFOGRAM (FONOGRAMICZNY)
<i>assez</i>	<i>bas / basse</i>
<i>baïsser</i>	<i>un comte / une comtesse</i>
<i>casser</i>	<i>un dieu / une déesse</i>
<i>croissant</i>	<i>épais / épaisse</i>
<i>frisson</i>	<i>faux / fausse</i>
<i>messe</i>	<i>un hôte / une hôtesse</i>
<i>presse</i>	<i>gras / grasse</i>
<i>poisson</i>	<i>gros / grosse</i>
<i>russe</i>	<i>las / lasse</i>
<i>session</i>	<i>un maître / une maîtresse</i>
<i>tasse</i>	<i>un pêcheur / une pécheresse</i>
<i>vaisselle</i>	<i>roux / rousse</i>

Warto również zwrócić uwagę na podwajanie „-s” w odmianie czasowników drugiej grupy w pierwszej, drugiej i trzeciej osobie liczby mnogiej, a także zachowanie grafemu „-ss” w *imparfait* oraz w *subjonctif présent*:

Indicatif présent: *nous finissons / vous finissez / ils finissent*

Indicatif imparfait: *je finissais, tu finissais, il finissait, nous finissions, vous finissiez, ils finissaient*

Subjonctif présent: *que je finisse, que tu finisses, qu'il finisse, que nous finissions, que vous finissiez, qu'ils finissent*

Podwójne „s” występuje także w niektórych formach osobowych czasowników nieregularnych: *faire, pouvoir, connaître, naître, croître*.

W języku francuskim istnieje jednak pewna grupa wyrazów, w których „s” się nie podwaja, chociaż spółgłoska ta występuje pomiędzy dwoma elementami wokalicznymi. Dotyczy to zwłaszcza wyrazów złożonych, w których „s” jest pierwszym elementem podstawy słowotwórczej. Oto kilka takich przykładów.

PRZEDROSTEK	WYRAZ ZACZYNAJĄCY SIĘ OD „S”	WYRAZ ZŁOŻONY
<i>a-</i>	<i>symétrique</i>	<i>asymétrique</i>
<i>auto-</i>	<i>suggestion</i>	<i>autosuggestion</i>
<i>bi-</i>	<i>sexuel</i>	<i>bisexuel</i>
<i>entre-</i>	<i>sol</i>	<i>entresol</i>
<i>micro-</i>	<i>système</i>	<i>microsystème</i>
<i>para-</i>	<i>sol</i>	<i>parasol</i>
<i>vrai-</i>	<i>semblable</i>	<i>vraisemblable</i>

Grafemy C / Ç

Jak podaje Nina Catach (1992), w blisko 26% wyrazów francuskich fonem [s] jest realizowany graficznie przez grafem „c” i jego wariant „ç” (*c cédille*). Dotyczy to zwłaszcza tych wyrazów, które w swoim łacińskim etymonie miały „c”. Grafem ten mógł występować w łacinie na początku i wewnątrz wyrazu i w tej oryginalnej formie został przejęty w języku francuskim.

celum > ciel

centrum > centre

cinque > *cinq*
circus > *cirque*
facilis > *facile*
decidere > *décider*
lanceare > *lancer*
recipere > *recevoir*

Grafem „c” pojawia się także w wyrazach greckiego pochodzenia, zastępując spółgłoskę [k]. Najprostszym przykładem jest dzisiejsze francuskie kino, czyli *cinéma* (grec. kinēma).

Grafemu „c” używa się przed samogłoskami „e”, „i”, „y”.

[S] > GRAFEM C + E	[S] GRAFEM C + I	[S] GRAFEM C + Y
<i>cela</i>	<i>acide</i>	<i>cycle</i>
<i>certain</i>	<i>ancien</i>	<i>cygne</i>
<i>cette</i>	<i>cirer</i>	<i>cymbale</i>
<i>fiancé</i>	<i>délicieux</i>	<i>Cyrano</i>
<i>morceau</i>	<i>exercice</i>	<i>motocyclette</i>
<i>remplacer</i>	<i>récit</i>	

Dla zachowania wymowy [s] grafem „c” zapisywany jest z „ogonkiem” (cédille) „ç”, kiedy następuje po nim jedna z samogłosek: „a”, „o”, „u”.

C + A > Ç	C + O > Ç	C + U > Ç
<i>ça</i>	<i>façon</i>	<i>aperçu</i>
<i>commerçant</i>	<i>garçon</i>	<i>conçu</i>
<i>façade</i>	<i>leçon</i>	<i>déçu</i>
<i>fiançailles</i>	<i>maçon</i>	<i>perçu</i>
<i>français</i>	<i>niçois</i>	<i>pinçure</i>
<i>perçant</i>	<i>souçon</i>	<i>reçu</i>

Aby ułatwić sobie odnalezienie właściwego grafemu w fazie przejścia od języka mówionego do języka pisanego, można się także odwołać do oboczności spółgłoskowych występujących w rodzinach wyrazowych. Działa to podobnie jak w języku polskim, kiedy się zastanawiamy, czy dany wyraz zapisać przez „ż” czy „rz”: *śnieg* > *śnieżek*, *róg* > *rożek*, *mózg* > *móździec* itd.

Jeśli w języku francuskim występuje oboczność ze spółgłoskami (fonicznymi lub graficznymi) [k] lub [t], to wtedy, jeśli słyszymy [s], najczęściej powinniśmy użyć grafemu „c”.

[k] : [s]

académique // *académicien, académicienne*
authentique // *authenticité*
électrique // *électricité, électricien*
musique // *musicien, musicienne*
mécanique // *mécanicien*
optique // *opticien, opticienne*
romantique // *romance, romancier, romancière*

Zasada ta nie obowiązuje w wyrazach, w których występuje końcówka [ism]. Wtedy [s] zapiszemy, używając grafemu „s”:

archaïque > *archaïsme*
automatique > *automatisme*
romantique > *romantisme*
satanique > *satanisme*

Wyrazy, w których występuje oboczność spółgłoskowa [t] : [s] > „c”

avant // *avancer*
court // *raccourcir*

fort // force
ignorant // ignorance
impatient // impatience
important // importance
méchant // méchanceté
part / parcelle
prévoyant // prévoyance
reconnaisant // reconnaissance
résistant // résistance
souffrant // souffrance
violent // violence

Niestety od tej zasady także są wyjątki, jak chociażby:

chant // chanson
immobilité // immobilisme

Grafem SC

Kolejną możliwą realizacją graficzną fonemu [s] w języku francuskim jest grafem „sc”. Jak wspomniano we wstępie, obecność „c” wynika z uwarunkowań etymologicznych. Odsetek wyrazów posiadających taką pisownię jest niewielki, dlatego warto zapamiętać najczęściej używane i spotykane w podręcznikach do nauki języka francuskiego nawet na poziomie początkującym. Grafem złożony „sc” może występować na początku wyrazu, wewnątrz bądź na końcu słowa w przyrostkach -escent i -escence.

SC NA POCZĄTKU	SC WEWNĄTRZ	SC W PRZYROSTKACH
<i>sceau</i> <i>scène, scénique</i> <i>scénario, scénariste</i> <i>sceptique, scepticisme</i> <i>science, scientifique</i> <i>scie, scier</i>	<i>descendre, descendant, descente</i> <i>discerner</i> <i>disciple</i> <i>discipline, disciplinaire</i> <i>piscine</i> <i>susciter</i>	<i>adolescent, adolescence</i> <i>convalescent, convalescence</i>

Grafem T

W tekstach utrwalonych graficznie fonem [s] może być w języku francuskim transkrybowany również przez grafem „t”. Grafem ten w połączeniu z samogłoską „i” występuje w blisko 3,3% wyrazów (Catach 1992) i najczęściej znajduje się w sufiksach. Nigdy natomiast nie odnajdziemy go na początku jednostki leksykalnej.

SUFIKS	PRZYKŁADY WYRAZÓW, W KTÓRYCH „TI” > [S]
-tion	<i>action, attention, administration, communication, création, éducation, fonction, introduction, production, rédaction, traduction, vocation</i>
-tial	<i>aérospatial, impartial, initial, martial, partial, spatial</i>
-tiel	<i>concurrentiel, essentiel, existentiel, partiel, préférentiel</i>
-tieux	<i>ambitieux, infectieux, minutieux, prétentieux, superstitieux</i>
-tien	<i>capétien, égyptien, helvétien, martien</i>
-tier	<i>intier</i>

Grafem X

Spółgłoska [s] może być także zapisywana przy użyciu grafemu „x”. Dotyczy to kilku bardzo często używanych liczebników: *six, dix, soixante, soixante-dix*.

[S] słychać również w grupie [ks], która jest notowana w paśmie języka pisanego przy użyciu grafemu „x”: *maxi, taxi, axer, fixer, mixer, relaxer, suffixer, vexer*.

Propozycje rozwiązań dydaktycznych ułatwiających zrozumienie i przyswojenie relacji fonogramicznych spółgłoski [s]

Po omówieniu lingwistycznych zawiłości dotyczących przechodzenia od fonemu [s] do jego różnorodnych reprezentacji graficznych w języku francuskim prezentuję poniżej kilka typów ćwiczeń, które mogą okazać się pomocne w procesie kształtowania kompetencji ortograficznej w zakresie spółgłoski [s]. Przykładowe typologie ćwiczeń pozwalających na rozwijanie i utrwalanie kompetencji fonogramicznej można znaleźć w pracach z zakresu nauczania fonetyki i ortografii (Berlion 1994; Gajos 1995; 1999; 2020). Proponowane typologie w dużym stopniu odwołują się do indukcyjno-fonologicznych strategii poznawania relacji między mową a pismem. Podstawowymi narzędziami odkrywania i analizowania zawiłości ortograficznych są obserwacja, egzemplifikacja, porównywanie, klasyfikowanie, przekształcanie. W podejściu tym chodzi o aktywny udział ucznia w przyswajaniu relacji pomiędzy fonemami a transkrybującymi je grafemami. Jak zauważa Berlion (1994: 10), uczeń dokonuje stałych wędrówek pomiędzy tym, co słyszy, a tym, co widzi:

- słyszę > widzę
- słyszę > nie widzę
- słyszę > widzę co innego
- widzę > nie słyszę
- widzę > słyszę co innego.

Ćwiczenia bazujące na powyższych mechanizmach percepcyjnych pozwalają dostrzec rozbieżności między ciągami fonicznymi a graficznymi, między słowoformą foniczną wyrazu a jego przybieraną szatą graficzną.

Na początek proponuję kilka ćwiczeń, które aktywizują i sprawdzają percepcję słuchową.

1. Słyszysz to samo czy co innego?

Polecenie: *Wysłuchaj nagranych par wyrazów i odpowiedz, czy brzmią tak samo, czy inaczej.*

*basse : base
c'est : sais
fils : fiche
bis : bise
cent : sans
lisse : Lise
casse : cache
fosse : fausse*

2. Gdzie się znajduje?

Polecenie: *Odpowiedz, w którym miejscu w wyrazie słyszysz głoskę [s]? Na początku, w środku czy na końcu?*

<i>succès</i>	<i>soixante</i>
<i>stress</i>	<i>monsieur</i>
<i>grimace</i>	<i>sauce</i>
<i>rossignol</i>	<i>sécher</i>
<i>existence</i>	<i>sésame</i>

3. Ile razy?

Polecenie: *Wysłuchaj zdań i policz, ile razy w każdym z nich występuje głoska [s].*

1. *Un chasseur sachant chasser sans son chien c'est un bon chasseur.*
2. *La grosse cloche sonne sans cesse.*
3. *Douze douches douces.*
4. *Cinq chiens chassent six chats.*
5. *Serge cherche à changer son siège.*
6. *Cette grosse saucisse sent si bon!*

7. *Ces six chocolats sont si délicieux!*
8. *Un chasseur fait sécher ses chaussettes et ses chaussures.*
9. *C'est sans souci, si ça se passe ainsi.*
10. *Six cents scies scient six cents saucissons secs.*

Kolejny etap to ćwiczenia, które pozwalają na obserwację i identyfikację grafemów notujących w paśmie języka pisanego spółgłoskę [s]. W tych ćwiczeniach uczeń pracuje równocześnie na tekście ustnym i jego wersji graficznej.

1. Słyszę > widzę.

Polecenie: *Słuchając tekstów, patrz na ich zapis. Zaznacz kolorem literę lub grupę liter w miejscu, w którym usłyszysz głoskę [s].*

Texte 1.

- *Qu'est-ce qui se passe ici? Qu'est-ce que c'est que ce concert?*
- *Ah non, monsieur, ça, ce n'est pas un concert, c'est seulement une répétition?*
- *A cette heure-ci? Vous êtes sérieux?*
- *Restez avec nous, monsieur. Asseyez-vous confortablement et écoutez nos chansons!*
- *J'en ai assez, je les connais par cœur vos chansons. Baissez le volume! Si non, j'appelle la police.*

Texte 2.

Pour accéder à la piscine et au sauna, prenez l'ascenseur et descendez au sous-sol. Si vous souhaitez vous détendre, le sauna est un excellent choix. Sur place, des serviettes et des accessoires sont à votre disposition. Au sous-sol se trouve aussi notre petit bistrot où vous pouvez vous asseoir, prendre une tasse de café, déguster un croissant, une salade, un sandwich croustillant ou un plat chaud. Nos plats sont toujours frais, savoureux et délicieux. Laissez-vous surprendre par nos serveuses souriantes et une ambiance exceptionnelle.

Texte 3.

*Brave marin revient de guerre, tout doux,
 Tout mal chaussé, tout mal vêtu,
 Brave marin d'où reviens-tu, tout doux?
 Madame, je reviens de guerre, tout doux,
 Qu'on m'apporte ici du vin blanc
 Que le marin boive en passant, tout doux.
 Brave marin se met à boire, tout doux,
 Se met à boire et à manger
 Et la belle hôtesse à pleurer, tout doux.
 Et qu'avez-vous dame l'hôtesse, tout doux?
 Regrettez-vous votre vin blanc
 Que le marin boit en passant, tout doux?
 C'est pas mon vin que je regrette, tout doux,
 Mais c'est la mort de mon mari,
 Monsieur, vous ressemblez à lui, tout doux.
 Ah dites-moi dame l'hôtesse, tout doux,
 Vous aviez de lui trois enfants,
 Et j'en vois quatre à présent, tout doux.
 On m'a donné de ses nouvelles, tout doux,
 Qu'il était mort est enterré,
 Et je me suis remariée, tout doux.
 Brave marin vide son verre, tout doux,
 Sans dire un mot, tout en pleurant,
 S'en retourne à son bâtiment, tout doux.*

(Chanson traditionnelle de France)

2. Widzę, ale nie słyszę.

Polecenie: W tekstach z ćwiczenia 1 zaznacz innym kolorem graficzną spółgłoskę [s], która nie jest wymawiana.

Trzecim typem ćwiczeń są ćwiczenia klasyfikacyjne. Służą one pogłębieniu obserwacji, ich systematyzacji oraz wyciąganiu i formułowaniu wniosków.

1. Klasyfikowanie słów, w których słychać spółgłoskę [s].

Polecenie: Wpisz w poniższą tabelę słowa z tekstów z ćwiczenia 1, w których słychać było spółgłoskę [s]. Spróbuj wytłumaczyć pisownię poszczególnych grup wyrazów, które zostały umieszczone w odpowiednich kolumnach.

	ZAPISUJĘ S	ZAPISUJĘ SS	ZAPISUJĘ SC	ZAPISUJĘ C	ZAPISUJĘ Ç	ZAPISUJĘ T	ZAPISUJĘ X
Słyszę [s]							

Końcowym etapem rozwijania sprawności fonogramicznej są ćwiczenia polegające na identyfikacji i poprawnym użyciu grafemów, które transkrybują fonem [s].

1. Jaki grafem?

Polecenie: Wpisz brakujące grafemy, które pozwalają na zapis spółgłoski [s].

	[S] ?	
gar		on
Fran		e
informa		ion
bi		yclette
de		endre
con		truire
embra		er
hi		toire
re		u
dic		ionnaire

Polecenie: Użyj odpowiedniej dużej litery, aby znaleźć siedem imion francuskich.

	?	
		ophie
		yprien
		ylvestre
[s]		ylvie
		éline
		téphane
		inthia

Polecenie: Wpisz w okienku brakujące litery odpowiadające fonemowi [s].

Mon□ieur Dupont de□end à Paris pour a□i□ter à une émi□ion à la Radio-□ité. Il est très ex□ité par □ette □ortie. A la gare de l'E□, il est accueilli par les gens qui □e pre□ent, tou□ affa-irés à leurs occupa□ions. Il □e dirige vers la □ta□ion de métro pour aller directement au □tu-dio. Lor□qu'il arrive, il re□ent une ambian□e ex□eptionnelle. Tou□ □ont très □ympathiques.

Les techniciens et les animatrices échangent des sourires. Monsieur Dupont s'installe sur le plateau impatient d'activer à la séance d'enregistrement. Tout se passe parfaitement bien et il est très satisfait de cette expérience nouvelle. Avant de rentrer à Strasbourg, il s'offre un moment de détente. Il va au café pour savourer une délicieuse pâtisserie accompagnée d'une glace au citron. Pour rentrer, il prend son train à dix-sept heures si.

Podsumowanie

Relacje fonogramiczne w języku obcym powinny być przedmiotem większego zainteresowania zarówno ze strony autorów podręczników szkolnych, jak i nauczycieli, których rolą jest przeprowadzenie ucznia przez zawłości nowego systemu językowego w celu ułatwienia skutecznego i poprawnego opanowania słownictwa, gramatyki, fonetyki i ortografii. Rozbieżności między fonią a grafją we współczesnej francuszczyźnie stanowią jedno z najbardziej skomplikowanych zagadnień w dydaktyce języka francuskiego jako obcego. Na przykładzie analizy lingwistycznej spółgłoski [s] pokazaliśmy stopień trudności w opanowywaniu relacji fonogramicznych, gdzie tej samej głosce przypisywane są w paśmie języka pisanego różnorakie realizacje graficzne, uwarunkowane między innymi czynnikami historyczno-etymologicznymi. Progresja w nauczaniu relacji fonogramicznych, obudowana odpowiednio dobranymi ćwiczeniami, może się przyczynić do uatrakcyjnienia i podniesienia efektywności procesu nauczania oraz uczenia się pisowni w języku obcym.

BIBLIOGRAFIA

- Beaume, E. (1994), *Avoir une bonne orthographe*, Paryż: Bibliothèque Richaudeau/Albin Michel.
- Berlion, D. (1994), *L'orthographe à 4 temps*, Paryż: Hachette.
- Catach, N. (1992), *L'orthographe française. Traité théorique et pratique*, Paryż: Éditions Fernand Nathan.
- Dejong, A. (2002), *La cyberl@ngue française*, Tournai: La Renaissance du Livre.
- Gajos, M. (1995), *Reprezentacje graficzne w dydaktyce języka obcego*, Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Gajos, M. (1999), *Dydaktyka ortografii dźwięku języka obcego na przykładzie języka francuskiego*, Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Gajos, M. (2020), *Fonetyka i ortografia dźwięku języka francuskiego. Od teorii językoznawczych do praktyki glottodydaktycznej*, Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Gajos, M. (2023), *Stanislas, lis Descartes ! O zasadach czytania i wymowy spółgłoski s w języku francuskim*, „Języki Obce w Szkole” nr 2, s. 25–33.
- Gak, V.G. (1976), *L'orthographe du français, essai de description théorique et pratique*, Paryż: SALAF.
- Gniadek, S. (1979), *Grammaire contrastive franco-polonaise*, Warszawa: PWN.
- Goosse, A. (1991), *La „nouvelle” orthographe*, Paryż: Duculot.
- Rittaud-Hutinet, Ch. (2022), *Étonnants ressorts du français*, Paryż: Les Éditions Sydney Laurent.
- Thimonnier, R. (1970), *Code orthographique et grammatical*, Paryż: Hatier.

PROF. DR HAB. MIECZYŚLAW GAJOS [Romanista](#), [pracownik naukowy Uniwersytetu Łódzkiego](#) i [Uniwersytetu Warszawskiego](#). Specjalista w zakresie językoznawstwa stosowanego i glottodydaktyki. Ma bogaty dorobek naukowy obejmujący monografie, skrypty, słowniki, poradniki metodyczne, podręczniki szkolne i inne materiały do nauczania języka francuskiego. Specjalizuje się w zakresie fonetyki i ortografii francuskiej. Przedmiotem jego badań są również skrócone formy leksykalne występujące we współczesnej francuszczyźnie mówionej i pisanej, w komunikacji realnej i wirtualnej. Aktywny propagator kultury francuskiej w Polsce. Znamca życia i twórczości Édith Piaf i autor książek o niej. Jest także autorem sztuk teatralnych oraz scenariuszy widowisk muzycznych

Artykuł został pozytywnie zaopiniowany przez recenzenta zewnętrznego „JOWS” w procedurze *double-blind review*.